

Türkiye’de Zihin Engelliler Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi

Investigation of Graduate Thesis Conducted in Field of Mental Disabilities in Turkey

Ögr. Gör. Dr. İsmail EROL

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Programı, Tekirdağ / Türkiye

ORCID: 0000-0001-8531-6001

Ögr. Gör. Gökçen İLHAN İLDİZ

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Programı, Tekirdağ / Türkiye

ORCID: 0000-0002-2091-5270

ÖZET

Engellilik durumu bir yetersizlik sebebi ile cinsiyete, yaşa, kültürel ve sosyal etkenlere bağlı olarak bireylerden beklenen rolleri yerine getirememeleri ve kısıtlanmalarıdır. Zihin engelli birey ise zihin gelişimi yetersizliği nedeni ile eğitimsel performansları ve sosyal yaşama uyumları olumsuz bir biçimde; ağır, orta ya da hafif bir şekilde etkilenmiş bireydir. Türkiye’de özel eğitim kapsamında engel grupları içerisinde en büyük yüzdelik dilime sahip topluluk zihin engelli bireylerdir. Bu sebep ile zihin engelliler alanında yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi önemlidir. Bu çalışmanın amacı Türkiye’de zihin engelliler konusunda yapılan lisansüstü tezlerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesidir. (YÖK) Yükseköğretim Kurulu tez arama merkezinde “zihinsel engel” kodu ile gerçekleştirilen aramalar kapsamında 10 doktora, 66 yüksek lisans tezi olmak üzere toplamda 76 teze ulaşılmıştır. Araştırmanın evrenini 76 tez oluşturmaktadır. Araştırma; nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ve bibliyometrik analizler ile gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizinde yine beş aşamalı doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında; zihin engelliler konusunda yapılan lisansüstü tezlerde en çok tezin 2009 yılında üretildiği, tez danışmanlarının çoğunluğunun doçent unvanına sahip olduğu, erkek tez yazar sayısının kadın tez yazar sayısından nispeten fazla olduğu görülmektedir. Tezlerin büyük bir bölümünün Abant İzzet Baysal Üniversitesi ve Anadolu Üniversitesinde yazılmış olduğu, enstitü olarak en fazla eğitim bilimleri enstitülerinin bu alanda tez ürettiği, yine anabilim dalı olarak en fazla özel eğitim anabilim dallarının zihin engelliler alanında tez ürettiği görülmektedir. Tezlerin eğitim düzeylerine bakıldığında; yüksek lisans tezlerinin doktora tezlerinden fazla olduğu, nicel araştırma yöntemlerinin bu tezlerde daha fazla tercih edildiği ve ele alınan konulara göre en fazla yöntem-program ve materyal etkililiği üzerine odaklandığı ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Özel eğitim, Zihinsel engelliler, Lisansüstü tez, Bibliyometrik analiz.

ABSTRACT

Disability is a situation where an individual is not able to fulfill the roles expected to arise depending on gender, age, cultural and social factors. A mentally retarded individual is an individual whose educational performances and social adaptation are negatively and severely, moderately, or mildly affected due to lack of mental development. Mentally disabled community is having the biggest percentage in the scope of special education and disabled groups in Turkey. For this reason, it is important to examine graduate theses in the field of mental disabilities. The aim of this study is to examine the different variables of the graduate theses conducted in the field of mental disabilities in Turkey. Within the scope of the searches made in the Higher Education Council (YÖK) thesis search center with the code "mental handicap", a total of 76 theses, including 10 doctorate and 66 master's theses, were reached. The universe of the research consists of 76 theses. The research was carried out with Document analysis and Bibliometric analysis. Five-step document analysis technique was used in analyzing the data. Considering the results of the research, it is seen that most of the theses were produced in 2009 in the on the mentally disabled field, most of the thesis advisors had the title of associate professor, the number of male thesis authors was relatively higher than the number of female thesis authors. It is seen that most of the theses were written in Abant İzzet Baysal University and Anadolu University, the institutes of

educational sciences produced theses in this field the most, and the special education departments produced most of the theses in the field of the mentally handicapped. Considering the educational levels of theses, it was revealed that master theses were more than doctoral theses, quantitative research methods were preferred more in these theses, and they focused mostly on method-program and material effectiveness according to the subjects discussed.

Keywords: Education, Special education, Mentally disabled, Postgraduate thesis, Bibliometric analysis.

1. GİRİŞ

Türkiye’de özel eğitim kapsamında engelli bireyler ile ilgili araştırmaların son yıllarda revaçta olduğu ve bu araştırmalarla birlikte özellikle zihin engelli bireyler üzerine gerçekleştirilen akademik lisansüstü çalışmaların da sayısının arttığı gözlemlenmektedir. Özel eğitim alanında en fazla yüzdelik dilime sahip engel gruplarından birisi konumundaki zihin engelliler; hem nitel, hem nicel, hem de karma yöntemler ile araştırma konusu olabilmektedir.

Türk toplumunda zihinsel engelli çocukların, sosyo-kültürel ortamlarda çocuklar içerisinde en sık görülen grup olduğu, buna karşın insanlarda zihin engelli çocuklara karşı bazı ön yargıların ve inançların ortaya çıktığı ve bu inanç ve önyargıların başında bu çocuklar adına hiçbir faaliyetin yapılamayacağı düşüncesi gelmektedir (İlhan, 2008). Oysaki zihinsel engelli çocuklar için yapılacak etkinlik ve çalışmalar bir hayli fazladır. Özel eğitim alanındaki zihin engelliler konusunda araştırma ve çalışmaların gerçekleştirilmesi; bu bireylerin sosyal yaşam alanlarının ve çevrelerindeki imkânlarının gelişmesine, kendilerini toplum içerisinde daha rahat ifade etmelerine ve hayatın içerisinde bağımsız bir biçimde kendilerini idame ettirmelerine kolaylık sağlayacaktır. Bu sebep ile ilk önce engelliliğin ne olduğuna değinmekte fayda vardır.

Engellilik genellikle bir yetersizlik nedeniyle; cinsiyete, yaşa, kültürel ve sosyal etmenlere bağlı olarak bireylerden beklenen rollerin yerine getirilememesi ve kısıtlanması durumunu ifade etmektedir (Erdoğan, Bulut ve Alaca, 2005). Dünya Sağlık Örgütü ise engelliliği “bir noksanlık sonucu meydana gelen ve normal sayılabilecek bir insana oranla iş yapabilmeye yeteneğinin kaybedilmesi veya kısıtlanması” (WHO, 2011, s. 3-4) olarak tanımlamaktadır. Engelli olma durumu, insanların yaşamlarını kısıtlayan önemli bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğum öncesinden başlayarak, doğum sırası ve doğumdan sonra sağlıklı bir şekilde yaşama devam ederken hiç beklenilen bir şekilde gerçekleşebilecek kazalar sonucu bireyler yaşamları boyunca engelli olarak hayatlarını sürdürebilmektedirler. Farklı sebeplerden dolayı engelli statüsüne giren vatandaşlara, toplum ile birlikte yaşamlarına devam edebilme, sosyal ortamlarda daha aktif olma ile beraber kendi yeteneklerini, bilgilerini ve becerilerini her platformda gösterebilme fırsatı verilmelidir (Şakalar, 2017; Stone, 1999, s. 11-13).

Tüm bireyler birbirlerinden farklı özellik ve kabiliyetlere sahip olmakla beraber, bu farklı özellikler doğrultusunda gelişirler ve değişen dünyaya ayak uydurabilmek için eğitim gereksinimine ihtiyaç duyarlar. Farklılığın belirgin olduğu bireylerde genel olarak gerçekleştirilen eğitim unsurları yetersiz kalır ve özel eğitim desteğine ihtiyaç duyulur (Çuhadar, 2013). Özel eğitim hakkında kanun hükmünde kararnamede özel eğitimin tanımına bakıldığında; “Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile onların engellilik durumu ve özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitimi” içerdiği görülmektedir (MEB, 1997). Farklı bir tanım ile ifade edilecek olursa özel eğitim; çoğunluktan farklı olan ve özel gereksinimi bulunan bireylere sunulan; üstün yeteneğe sahip olanların da kendi yetenekleri doğrultusunda, kabiliyetlerini en üst seviyeye çıkarmayı amaçlayan; yetersizlik durumlarının engele dönüşmesini önleyen; engeli bulunan bireyleri kendine yetecek konuma getirerek toplumun içerisine kaynaşmasını sağlayan; özgür, üreten bireyler olabilmelerini destekleyen beceri ve bilgilerle donatan eğitimidir (Ataman, 2013, s. 19). Türkiye’de özel eğitim uygulamaları; özel eğitim rehabilitasyon merkezleri, özel eğitim kurum ve kuruluşları,

üstün yetenekli bireylerin eğitim aldıkları bilim sanat merkezleri ve öğrencilerin tanılama ve yerleştirme faaliyetlerinin gerçekleştirildiği RAM (Rehberlik Araştırma Merkezleri) tarafından gerçekleştirilmektedir (Selvi, 2016).

Zihinsel engelli bireyler, özel gereksinimli bireylerin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Zihinsel engelli çocuklarla alakalı olarak birçok farklı tanım bulunmakla beraber; 573 Sayılı KHK'da zihinsel engelli çocuklar; zihin gelişimi yetersizliği sebebiyle, eğitimsel performansları ve sosyal yaşama uyumları olumsuz bir biçimde, ağır, orta ya da hafif bir şekilde etkilenmiş çocuklar olarak ifade edilmektedir (MEB, 1997). Yine farklı bir kaynaktan zihinsel yetersizliğe sahip bireyler; zihinsel faaliyetler açısından ortalamalardan farklı olan ve buna bağlı olarak; sosyal, kavramsal ve pratik uyum becerileri açısından eksiklik ya da sınırlılığı bulunan; özellikleri 18 yaşına gelmeden önce gelişim dönemleri içerisinde ortaya çıkan; destek eğitimi ve özel eğitim hizmetlerine gereksinim duyan bireylerdir (Metin, 2012, s. 57). Amerikan Psikiyatri Birliği (2000, s. 49); zihinsel yetersizliği şu üç ölçüt ile tanımlamaktadır:

- 1) 18 yaşından daha önce ortaya çıkması (gelişim dönemlerinde belli olması),
- 2) Zihin yetersizliği bulunan bireylerin yaşadıkları toplumlarda kendi akranları ile mukayese edildiğinde; öz bakım, sosyal beceriler, ev yaşamı, iletişim, toplumun kaynaklarının kullanılması, işlevsel akademik beceri durumları, kişisel yönlendirmeler, iş yaşamındaki beceriler, boş zamanları kullanabilme, güvenlik ve sağlık gibi unsurlardan en az ikisinde yetersizlik durumlarının bulunması,
- 3) Bireysel uygulanmış zekâ puanı testlerinde yaklaşık olarak 70 ya da daha az bir zekâ puanı ortalamasının olması ve genel olarak zekânın normal altında kalması.

Aslına bakıldığında engelli olmak bir hastalık gibi olmadığından dolayı kalıcı bir durumdur. Zihinsel engelli bireylerde de engel düzeylerinde bazı iyileşme durumları gözlemlense de yaşam boyu bu durumun devam etmesi, bireylerin ve bakımlarını gerçekleştiren sorumluların üretkenliğini, yaşam standartlarını ve kalitesini düşürmesi, rehabilitasyon ve tıbbi bakım giderlerinin sürekli artması, zihinsel engelli bireylerin, dolayısıyla ailelerinin de desteklenmesine duyulan ihtiyacı gündeme getirmektedir. Zihin engelli bireyler ve ailelerinin yalnız kalmaması, resmi veyahut bireysel olarak destek çalışmalarını kuvvetlendirecek politikaların üretilerek uygulamaya sokulması hem aileleri rahatlatıcaktır hem de topluma zihin engellilerin uyum sağlamasını kolaylaştırıcı etkiler yapacaktır (Sachs, 2003; Demirbilek, 2013). Aynı zamanda kapsamlı eğitimler, ebeveynlerin eğitimi; okul yöneticileri ve ilgili öğretmenlerin görevlerini işbirliği içinde gerçekleştirmeleri engellilere yönelik etkinliklerin amacına hizmet etmesini sağlar (Erol, Riedler ve Eryaman, 2016).

Her bireyin kıymetli oluşu ve eğitim sistemi içerisinde kaybedilecek tek bir birey yoktur söylemleri ile birlikte eğitim kurumlarında bireysel ihtiyaçların dikkate alınması, öğretim çalışmalarının bireyselleştirilmesi ve eğitim uygulamalarının niteliğinin artırılarak öğrencilerin gereksinimlerin giderilmesini tekrar gündeme getirmiştir (Diken, 2017). Bu sebeple özellikle Türkiye'de özel eğitim alanında, zihin engelliler üzerine gerçekleştirilen akademik lisansüstü tezlerin incelenmesi ve analizinin yapılması ayrı bir öneme sahiptir.

Türkiye'de üniversiteler, diğer tüm toplumlarda olduğu gibi; bilime ve çağdaşlaşma ve inovasyon süreçlerine en fazla katkı ve fayda sağlayan kurumların başında gelmektedir. Keşif, inovasyon ve üretim süreçlerinin yanında, sosyal bilimlerde ortaya konan akademik araştırmalar, toplumun aydınlatılması sürecine ışık tutar (Levent ve Karsantık, 2018). Toplumlar bu araştırmalar ve bilimsel faaliyetler ve evrensel değerleri özümser. Bu akademik araştırma ve çalışmaların okunması, incelenmesi ve analiz edilmesi de toplum ve eğitim açısından ayrı bir öneme sahiptir.

Lisansüstü düzeyde alınan eğitimler, bilginin üretimine katkı sunan ve üniversitelerin araştırmacı tarafını destekleyen eğitim türleridir. Lisansüstü düzeyde alınan eğitimler, belli alanlara uzmanlar yetiştirmekle beraber, aynı zamanda geleceğin akademisyenlerini de yetiştirmektedir (Alkan, 2014).

İşte bu akademisyenler hem akademik olarak bilimsel çalışmalar üretir hem de bu bilimsel çalışmaların incelenmesinde önemli rol oynar.

Literatürde lisansüstü tezlere yönelik olarak farklı alan ve branşlarda farklı çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmalara bakıldığında; tezlerin içerik açısından analizi, konularının dağılımları, en çok atıf yapılan kaynakların incelenmesi, araştırma yöntem ve teknikleri, bibliyometrik analizleri ve veri toplama teknikleri vb. kriterler üzerine odaklanmaktadır (Al ve Tonta, 2004, s. 24). Bu araştırma; Türkiye’de zihin engelliler konusunda yapılan lisansüstü tezlerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmektedir. Yükseköğretim Kurulu Tez Arama Sitesi içerisinde taranan “Zihinsel Engel” koduna sahip tüm lisansüstü tezler; farklı değişkenler açısından değerlendirilerek zihin engelli bireylerin eğitimi ve bu alanda gerçekleştirilen akademik lisansüstü çalışmalar farklı bir bakış açısı ile değerlendirilmiştir. Bu amaçla bu araştırmada aşağıda belirtilen alt amaçlara yanıtlanmıştır:

1. Zihin engelliler konusunda üretilen tezlerin yıllara göre dağılımı nasıldır?
2. Üretilen tezlerin tez danışmanı unvanlarına göre dağılımı nasıldır?
3. Tez yazarlarının cinsiyet dağılımları nasıl gerçekleşmiştir?
4. Tezlerin üretildiği üniversiteler hangileridir?
5. Tezlerin üretildiği enstitülere göre dağılımı nasıldır?
6. Tezlerin üretildiği anabilim dallarına göre dağılımı nasıldır?
7. Tezlerin eğitim düzeyine göre dağılımı nasıl gerçekleşmektedir?
8. Tezlerde kullanılan yöntemlere göre nasıl bir dağılım söz konusudur?
9. Tezlerde ele alınan konularına göre dağılımlar nasıl gerçekleşmiştir?

2. YÖNTEM

Bu araştırmada verilerin derinlemesine incelendiği, veriler arasındaki ilişkilerin ortaya çıkarılmasının amaçlandığı “*nitel araştırma yöntemleri*” ve “*bibliyometrik analiz*” kullanılmıştır. Nitel araştırmalar gözlem, görüşme, doküman analizi gibi veri toplama yöntemlerinin kullanılarak araştırılan durumun gerçekçi bir şekilde ortaya koymayı amaçladığı yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 259). Nitel olarak gerçekleştirilen araştırmalar var olan durumları derinlemesine çalışmaya imkân sağlar (Karasar, 2012). Bibliyometride ise çeşitli parametreler doğrultusunda analizler gerçekleştirilir. Bu araştırma kapsamındaki parametrelere bakıldığında; tezlerin üretim yılları, tez danışmanlarının unvanları, tezleri üretenlerin cinsiyete göre dağılımları, tezlerin hangi üniversitelerde üretildiği, hangi enstitülerde üretildiği, hangi anabilim dalında üretildiği, eğitim düzeyine göre (doktora, yüksek lisans) hangi düzeyde olduğu, tezlerde hangi yöntemler kullanıldığı ve tezlerde ele alınan konuların neler olduğu görülmektedir. Bibliyometrik araştırma kapsamında yayın ya da belgelerin birtakım özellikleri incelenerek bilimsel iletişim adına çeşitli bulgu ve sonuçlar ortaya çıkarılır.

Araştırma Modeli

Bu araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın amacına yönelik kaynaklara ulaşmada ve elde edilecek verilerin tespit edilmesinde kullan bu yöntem, çalışılacak konular ile ilgili olarak yazılı ve basılı belgelerin analizini içermektedir” (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Doküman analizi tekniği aynı zamanda bibliyometrik araştırma şeklinde de isimlendirilmektedir. Bibliyometrik araştırmalara bakıldığında yayın ve çalışmaların farklı yöntemler ile analiz edilmesine olanak sağlayan ve bilimsel çalışmaların incelenmesine imkân veren araştırmalar karşımıza çıkmaktadır (Alkan, 2014).

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini; Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi veri tabanında tüm bulunan yüksek lisans ve doktora tezleri oluşturmaktadır. Araştırmada amaçsal örnekleme stratejilerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Bu araştırmada ölçüt çalışmaların; YÖK Ulusal Tez

Merkezi veri tabanında taranıyor olmaları “zihinsel engel” anahtar kelimesini içermeleri ve erişime açık olmalarıdır. Belirlenen kriterlere uygun 76 tez araştırmaya dâhil edilmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde beş aşamalı doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Verilerin analizinde takip edilen aşamalar sırasıyla dokümanlara ulaşma, özgünlüğü kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanmadır (Forster, 1995; akt. Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Dokümanların analizinde (YÖK) Ulusal Tez Merkezi veri tabanına girilerek “zihinsel engel” anahtar kelimesi ile arama yapılmıştır. Arama sonucunda erişime açık tezler tespit edilerek tezler indirilmiştir. İndirilen tezlerin belirlenen kriterleri içerip içermediği kontrol edilmiştir. Daha sonra araştırmacılar tarafından hazırlanan analiz formuna belirlenen kriterler kaydedilmiştir. Elde edilen veriler sınıflanarak sıklık ve yüzdelik hesaplamaları yapılmıştır.

3. BULGULAR

Yapılan beş aşamalı doküman analizleri ve bibliyometrik analizler sonucunda elde edilen bulgular tezlerin üretildiği yıllara, tez danışmanlarının unvanlarına, yazarların cinsiyetlerine, üretildikleri üniversitelere, enstitülere ve anabilim dallarına, türlerine, kullanılan yöntem ve ele alınan konuya göre dağılımları Tablo 1. ve Tablo 9. arasında gösterilmiştir.

Tablo 1. Üretilen Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	f	%	Yıllar	f	%
2009	10	13,2	2012	3	3,9
2010	8	10,5	2014	3	3,9
2011	7	9,2	2019	3	3,9
2008	5	6,6	1995	2	2,6
2016	4	5,3	1999	2	2,6
2006	4	5,3	2017	2	2,6
2013	4	5,3	2018	2	2,6
1997	3	3,9	1993	1	1,3
2003	3	3,9	1998	1	1,3
2005	3	3,9	2000	1	1,3
2007	3	3,9	2015	1	1,3
			2020	1	1,3
Toplam				76	100

Tablo 1. incelendiğinde tezlerin 1993 ve 2020 yılları arasında yazıldığı görülmektedir. Tezlerin yıllara göre dağılımı incelendiğinde ise en fazla tezin 2009 yılında %13,2 (f=10) yazıldığı, 2009 yılı sırasıyla 2010 %10,5 (f=8), 2011 %9,2 (f=7), 2008 %6,6 (f=5), 2016 %5,3 (f=4), 2006 %5,3 (f=4), 2013 %5,3 (f=4), 1997 %3,9 (f=3), 2003 %3,9 (f=3), 2005 %3,9 (f=3), 2007 %3,9 (f=3), 2012 %3,9 (f=3), 2014 %3,9 (f=3), 2019 %3,9 (f=3), 1995 %2,6 (f=2), 1999 %2,6 (f=2), 2017 %2,6 (f=2), 2018 %2,6 (f=2), 1993 %1,3 (f=1), 1998 %1,3 (f=1), 2000 %1,3 (f=1), 2015 %1,3 (f=1), 2020 %1,3 (f=1) yıllarının izlediği ortaya çıkmaktadır.

Tablo 2. Tezlerin Tez Danışmanlarının Unvanına Göre Dağılımı

Unvan	f	%
Dr. Öğr. Üyesi	40	52,6
Prof. Dr.	21	27,6
Doç. Dr.	10	13,2
Öğr. Gör. Dr.	4	5,3
Dr. Öğr. Üyesi ve Doç. Dr.	1	1,3
Toplam	76	100,0

Tablo 2. incelendiğinde tezlerin tez danışmanlarının unvanına göre dağılımına bakıldığında en fazla danışman unvanının Dr. Öğr. Üyesi %52,6 (f=40) olduğu, Dr. Öğr. Üyesi unvanını sırasıyla Prof. Dr. %27,6 (f=21), Doç. Dr. %13,2 (f=10), Öğr. Gör. Dr. %5,3 (f=4) ile Dr. Öğr. Üyesi ve Doç. Dr. unvanında iki danışmanı bulunan %1,3 (f=1) tezin izlediği görülmektedir.

Tablo 3. Tez Yazarlarının Cinsiyete Göre Dağılımı

Yazar Cinsiyeti	f	%
Erkek	40	52,6
Kadın	36	47,4
Toplam	76	100,0

Tablo 3. incelendiğinde tezleri üretenlerin cinsiyetlerine göre dağılımı incelendiğinde, erkek yazarların %52,6 (f=40) ve kadın yazarların %47,4 (f=36) şeklinde sıralandığı görülmektedir.

Tablo 4. Tezlerin Üretildiği Üniversitelere Göre Dağılımı

Üniversite	f	%
Abant İzzet Baysal	16	21,1
Anadolu	16	21,1
Marmara	15	19,7
Necmettin Erbakan	7	9,2
Selçuk	5	6,6
Gazi	4	5,3
19 Mayıs	2	2,6
İnönü	1	1,3
Atatürk	1	1,3
Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	1	1,3
Maltepe	1	1,3
Hacettepe	1	1,3
Ankara	1	1,3
Adnan Menderes	1	1,3
Trakya	1	1,3
Ege	1	1,3
Sakarya	1	1,3
Ağrı İbrahim Çeçen	1	1,3
Toplam	76	100,0

Tablo 4. incelendiğinde tezlerin yazıldığı üniversitelere göre dağılımına bakıldığında en fazla tezin Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde %21,1 (f=16) ve Anadolu Üniversitesinde %21,1 (f=16) yazıldığı görülmektedir. Bu iki üniversiteyi sırasıyla Marmara Üniversitesi %19,7 (f=15), Necmettin Erbakan Üniversitesi %9,2 (f=7), Selçuk Üniversitesi %6,6 (f=5), Gazi Üniversitesi %5,3 (f=4), 19 Mayıs Üniversitesi %2,6 (f=2), İnönü Üniversitesi %1,3 (f=1), Atatürk Üniversitesi %1,3 (f=1), Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Üniversitesi %1,3 (f=1), Maltepe Üniversitesi %1,3 (f=1), Hacettepe Üniversitesi %1,3 (f=1), Ankara Üniversitesi %1,3 (f=1), Adnan Menderes Üniversitesi %1,3 (f=1), Trakya Üniversitesi %1,3 (f=1), Ege Üniversitesi %1,3 (f=1), Sakarya Üniversitesi %1,3 (f=1) ve Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi %1,3 (f=1) izlemektedir.

Tablo 5. Tezlerin Üretildiği Enstitülere Göre Dağılımı

Enstitü	f	%
Eğitim Bilimleri	46	60,5
Sosyal Bilimler	29	38,2
Fen Bilimleri	1	1,3
Toplam	76	100,0

Tablo 5. incelendiğinde tezlerin yazıldığı enstitülere göre dağılımlarına bakıldığında en fazla tezin eğitim bilimleri enstitülerinde %60,5 (f=46) yazıldığı görülmektedir. Eğitim bilimleri enstitülerini sırasıyla sosyal bilimler %38,2 (f=29) ve fen bilimleri enstitüsü %1,3 (f=1) takip etmektedir.

Tablo 6. Tezlerin Üretildiği Anabilim Dallarına Göre Dağılımı

Anabilim Dalı	f	%
Özel Eğitim	53	69,7
Eğitim Bilimleri	8	10,5
İlköğretim	5	6,6
Güzel Sanatlar	2	2,6
Zihinsel Engelliler	2	2,6
Çocuk Gelişimi	1	1,3
Basın Yayın	1	1,3
Bilgisayar Teknolojileri	1	1,3
Beden Eğitimi	1	1,3
Engelli Çalışmaları	1	1,3
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	1	1,3
Toplam	76	100,0

Tablo 6. incelendiğinde tezlerin yazıldığı enstitülere göre dağılımına bakıldığında en fazla Özel eğitim anabilim dalında %69,7 (f=53) yazıldığı, Özel eğitim anabilim dalını sırasıyla Eğitim bilimleri %10,5 (f=8), İlköğretim %6,6 (f=5), Güzel sanatlar %2,6 (f=2), Zihinsel engelliler %2,5 (f=2), Çocuk gelişimi %1,3 (f=1), Basın yayın %1,3 (f=1), Bilgisayar teknolojileri %1,3 (f=1), Beden eğitimi %1,3 (f=1), Engelli çalışmaları %1,3 (f=1), Rehberlik ve psikolojik danışmanlık %1,3 (f=1) anabilim dallarının takip ettiği görülmektedir.

Tablo 7. Tezlerin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

Tez Türü	f	%
Yüksek Lisans	66	86,8
Doktora	10	13,2
Toplam	76	100,0

Tablo 7. İncelendiğinde tezlerin türlerine göre dağılımı incelendiğinde yüksek lisans tezlerinin %86,8 (f=66), doktora tezlerinden %13,2 (f=10) çalışma grubunda daha ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Tablo 8. Tezlerde Kullanılan Yönteme Göre Dağılımı

Yöntem	f	%
Nicel	34	44,7
Tek Denekli	19	25,0
Nitel	17	22,4
Mix	6	7,9
Total	76	100,0

Tablo 8. incelendiğinde tezlerin kullanılan yönteme göre dağılımları incelendiğinde, en fazla kullanılan tekniğin nicel araştırma teknikleri %44,7 (f=34) olduğu, nicel araştırma tekniklerini sırasıyla tek denekli %25 (f=19), nitel %22,4 (f=17), nitel ve nicel araştırma tekniklerinin bir arada kullanıldığı mix tekniklerin %7,9 (f=6) izlediği görülmektedir.

Tablo 9. Tezlerde Ele Alınan Konulara Göre Dağılımı

Konular	f	%
Yöntem-Program-Materyal Etkililiği	26	34,2
Anne-Baba-Yönetici-Öğretmen Görüşü	14	18,4
Yöntem- Beceri Karşılaştırması-Belirlenmesi	11	14,5
Öğretmen-Öğretmen Adayı Yeterliliği	5	6,6
Aile-Eğitimi ve Eğitim İhtiyacı	4	5,3
Öğretmen Sorunu Belirleme	4	5,3
Öğrenci-Öğretmen Adayı Tutum ve Görüşleri	3	3,9
Yönetici-Öğretmen Özellikleri	2	2,6
Anne-Çocuk İlişkisi	2	2,6
Ebeveyn-Aile Tutum ve Niteliklerinin Değerlendirmesi	2	2,6
Çocuk Tutumu	1	1,3
Öğrenci Niteliklerinin İncelemesi	1	1,3
Normal-Özel Gereksinimli Çocukların Karşılaştırması	1	1,3
Total	76	100,0

Tablo 9. İncelendiğinde tezlerin ele alınan konuya göre dağılımlarına bakıldığında en fazla yöntem-program-materyal etkililiği konularının %34,2 (f=26) ele alındığı, yöntem-program-materyal

etkililiği konularını sırasıyla anne-baba-yönetici-öğretmen görüşlerinin %18,4 (f=14), yöntem-beceri karşılaştırması-belirlenmesi %14,5 (f=11), öğretmen-öğretmen adayları yeterliliği %6,6 (f=5), öğrenci-öğretmen adayları tutum ve görüşleri %3,9 (f=3), yönetici-öğretmen özellikleri %2,6 (f=2), anne-çocuk ilişkisi %2,6 (f=2), ebeveyn-aile tutum ve niteliklerinin değerlendirmesi %2,6 (f=2), çocuk tutumu %1,3 (f=1), öğrenci niteliklerinin incelemesi çocuk tutumu %1,3 (f=1), normal-özel gereksinimli çocukların karşılaştırması çocuk tutumu %1,3 (f=1) konularının takip ettiği görülmektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Akademik çalışmaların ve lisansüstü tez araştırmalarının alandaki uygulamalara yol göstermesi ve süreçteki problemlere çözümler üretmesi beklenir. Bu sebep ile zihin engelliler konusunda üretilen tezlerin tespiti ve analizi önemlidir. Bu araştırma sonucu ile Türkiye’de zihin engelliler konusu üzerine gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin üretildikleri yıllar, tez danışmanlarının unvanları, tez yazarların cinsiyet dağılımları, tezlerin üretildikleri üniversiteler, enstitüler, anabilim dalları, eğitim düzeylerine göre tezlerin yazıldıkları eğitim kademeleri, tezlerde kullanılan yöntemler ve konular ortaya çıkarılmıştır.

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen analizler sonucunda elde edilen bulgulara göre tezlerde en fazla nicel araştırma yöntemlerinin (%42,4) kullanıldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Şenyurt ve Özkan (2017) araştırmaları kapsamında inceledikleri 166 tezdten sadece 6 tanesinde nitel çalışma modeli kullanıldığını geri kalanların ise nicel olarak gerçekleştirildiğini bildirmişlerdir. Ahi ve Kıldan (2013)’da inceledikleri tezlerden çoğunun nicel araştırma yöntemleriyle gerçekleştirildiğini saptamışlardır. Zihinsel Engellilerle ilgili üretilen tezlerde nitel araştırma yöntemlerinin daha fazla kullanılması konunun çok yönlü ve ayrıntılı olarak ele alınmasını ve zihin engelli bireylere yönelik daha işlevsel çalışmalar yapılmasını sağlayabilir.

Araştırma kapsamındaki tezlerin danışmanların çoğunlukla yardımcı doçent unvanına sahip olduğu (%57,65) araştırma sonuçlarında ortaya çıkmaktadır. Karakoç, Özpolat ve Kara (2018), Alpaydın ve Erol (2017), Dündar ve Hareket (2017) eğitim bilimleri enstitülerinde Özel Eğitim Anabilim Dalı dışındaki anabilim dallarında yazılan lisansüstü çalışmaları inceledikleri araştırmalarında tez danışmanlarının ağırlıklı olarak profesör unvanına sahip olduklarını belirlemişlerdir. Özel eğitim anabilim dallarındaki bu durumun, alanda yetişmiş öğretim üyesi ihtiyacını ortaya koyduğu düşünülebilir.

Araştırma bulgularında tez yazarlarının daha çok erkeklerden (%54,5) oluştuğu görülmektedir. Yükseköğretim kurulu öğrenci istatistikleri (2020)’ne göre Türkiye’de, Yüksek lisans eğitimi alanında 158,113 erkek, 138,888 kadın; Doktora eğitimi alanında 554,299erkek, 46,943 kadın bulunmaktadır. Kadınların eğitim düzeyini erkeklerle eşit duruma gelecek biçimde yükseltmekte başarısız olan ülkelerin, daha yavaş büyüme ve azalan gelir düzeyi ile karşı karşıya oldukları bilinmektedir (Sezgin, Sart ve Dalyancı, 2018). Ülkemizde ilköğretimden doktora eğitimine kadar, eğitime katılımında cinsiyet eşitliğinin sağlanması için kadınların daha fazla çalışma yapılması gerekmektedir.

Tezlerin üretildikleri üniversitelere bakıldığında en fazla Abant İzzet Baysal Üniversitesi (%24,2) ve Anadolu Üniversitesinde (%24,2) tez üretildiği sonucu ortaya çıkmaktadır. 1980 sonrasında Özel eğitim anabilim dalı sırasıyla Anadolu Üniversitesi, Gazi Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi bünyesinde açılmıştır (Çitil, 2009; Özyürek, 2008). Özel eğitim anabilim dalının ilk kurulduğu üniversite olan Eskişehir Anadolu Üniversitesinde konuyla ilgili lisansüstü çalışmanın daha fazla yapılmış olması beklenen bir sonuçtur. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü ise 2011 yılında kurulmasına rağmen bu yüksek oranı yakalamıştır.

Araştırma bulgularında da aktarıldığı üzere üretilen tezlerin büyük bir çoğunluğu eğitim bilimleri enstitülerinden (%59,1) ve Özel eğitim anabilim dallarından (%71,2) ve en çok tez üretimi 2009 yılında (%15,2) gerçekleştirilmiştir. Zihin engellilerle ilgili çalışmaların en fazla Eğitim bilimleri

enstitüsü ve Özel eğitim anabilim dalında yapılmış olması beklenen bir sonuçtur. Fakat 2016 yılına kadar ortaya konulan çalışmaların azalması ve %1'lere kadar düşmesi konuyla ilgili lisansüstü çalışmalara ağırlık verilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur.

Tez üretildikleri eğitim düzeyleri sonuçlarına bakıldığında yüksek lisans tezlerinin (%87,9) çalışma grubunun büyük bir bölümünü oluşturduğu görülmektedir. Yükseköğretim Kurulu verilerine (2018) göre 2017-2018 yılında; 297,001yüksek lisans,101,242 doktora öğrencisi bulunmaktadır. Bu oran araştırma bulgularına yansımıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen sonuçlar doğrultusunda şu öneriler sunulmaktadır:

- Zihin engelliler alanında gerçekleştirilen lisansüstü çalışmalarda nitel araştırma yöntemleri ve karma yöntemler daha fazla kullanılabilir.
- Özel eğitime kadınların daha fazla katkı sağlaması ve lisansüstü eğitimlere kadınların daha fazla teşvik edilmesinin sağlanması için gerekli girişimlerde bulunulabilir.
- Özel eğitim anabilim dalında doktora programlarının sayısı artırılabilir.
- Konunun daha kapsamlı ele alınmasını sağlamak adına diğer engel gruplarına ait tezlerin incelenmesi sağlanabilir.
- Konunun geçerliğinin sağlanması adına, alanda zihin engelliler konusunda gerçekleştirilen makalelerin analiz edilmesi gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

Ahi, B., & Kıldan, O. (2013). An overview of postgraduate thesis within the field of pre-school education in turkey (2002-2011). *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(27), 23-46.

Al, U. & Tonta, Y. (2004). Atıf analizi: Hacettepe üniversitesi kütüphanecilik bölümü tezlerinde atıf yapılan kaynaklar. *Bilgi Dünyası*, 5(1), 19-47.

Alkan, G. (2014). Türkiye'de muhasebe alanında yapılan lisansüstü tez çalışmaları üzerine bir araştırma (1984-2012). *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 61, 41-52.

American Psychiatric Association, (2000). *Diagnosticand Statistical Manual of Disorders*, (4th ed.), TextRevision. Washington, DC: Author.

Alpaydın, Y., & Erol, İ. (2017). Türkiye'de eğitim ekonomisi alanında yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 45, 23-41.

Ataman, A. A. (2013). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Çitil, M. (2009). Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar Türkiye'de özel eğitim (1923-2007). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çuhadar, S. (2013). Özel eğitim. İçinde Sezgin Vuran (Ed.), *Özel Eğitim Süreci 2*, (3-30). Ankara: Maya Akademi.

Demirbilek, M. (2013). Zihinsel engelli bireylerin ve ailelerinin gereksinimleri. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 7(3), 58-64.

Diken, İ. H. (Ed.). (2017). *Özel Eğitim*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Dündar, H., & Hareket, E. (2017). Türkiye'de çocuk hakları bağlamında yapılan lisansüstü tezlerin araştırma eğilimlerinin incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 77-94.

- Erdođdu, E., Bulut, S., & Alaca, R. (2005). *Engelli kadınlarda travma ve travma ile baş etme grubu: bir vaka çalışması*. Engelli Kadınların Sorunları ve Çözümleri Sempozyumu, 29-30 Nisan 2005, Kocaeli, s. 97- 102.
- Erol, I., Riedler, M. & Eryaman, M.Y. (2016). Beyond the Handicaps: An Ethnographic Analysis of School and Social Lives of Inclusive Students. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 10(19), 79-94.
- İlhan, L. (2008). Eğitilebilir zihinsel engelli çocuklarda beden eğitimi ve sporun sosyalleşme düzeylerine etkisi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16 (1), 315-324.
- Karakoç, B., Özpolat, E. T., & Kara, K. (2018). Türkiye'de öğretmen yetiştirme konusunda yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi (1987-2017). *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 12 (24), 313-333.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Levent, F., & Karsantık, İ. (2018). Teacher training policies in Japan in the context of ethical values. *Turkish Journal of Business Ethics*, 11, 7-19. <http://dx.doi.org/10.12711/tjbe.2018.11.1.0003>
- MEB. (1997) *Özel eğitim hakkında kanun hükmünde kararname*. Web Sitesi: https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111011_ozel_egitim_kanun_hukmunda_kararname.pdf 10.11.2020 tarihinde ulaşılmıştır.
- Metin, N. (2012). *Özel Gereksinimli Çocuklar*. Ankara: Maya Akademi.
- Özyürek, M. (2008). Nitelikli öğretmen yetiştirmede sorunlar ve çözümler: özel eğitim örneği. *Journal of Turkish Educational Sciences*, 6(2).
- Sachs, R. (2003). *Integrating disability studies into existing curriculum*, Web Sitesi: <http://www.mc.cc.md.us/departments/diversity.htm> adresinden 09.11.2020 tarihinde ulaşılmıştır.
- Selvi, H. H. (2016). *Özel eğitim kurumlarında yönetsel sorun analizi*. Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sezgin, F., Gamze, Sart., & Dalyancı, L. (2018). Türkiye'de yükseköğretime kayıt oranı için cinsiyet eşitsizliğinin istatistiksel analizi. *Ekonomi, Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 81-92.
- Şakalar, Y. G. (2017). *Türkiye'de eğitilebilir zihinsel engelli çocukların özel eğitim müzik derslerinde kullanılacak bir bilgisayar destekli müzik ders modülü tasarımı (İstanbul örneği)*. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Stone, E. (1999). *Disability and development: learning from action and research on disability in the majority world*, Ledds: The Disability Press.
- Şenyurt, S., & Özkan, Y. Ö. (2017). Eğitimde ölçme ve değerlendirme alanında yapılan yüksek lisans tezlerinin tematik ve metodolojik açıdan incelenmesi. *Elementary Education Online*, 16(2).
- Yükseköğretim Kurulu Öğrenci İstatistikleri. (2020). *Öğrenin düzeyine göre öğrenci sayısı*. <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresinden 11.11.2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- World Health Organization (WTO). (2011). *World report on disability*. Switzerland: WTO Publication. https://www.who.int/disabilities/world_report/2011/report.pdf adresinden 11.11.2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.